

САЊУ

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

1841–2012

ИНТЕРВЈУ: НИКОЛА ХАЈДИН,
ПРЕДСЕДНИК САНУ

Како да искористимо науку

„Награде које додељује Академија заинтересовале би младе људе да покушају да се истакну, а уједно, то је најбоља пропаганда и промоција науке”

Говорећи о променама у Српској академији наука и уметности старој 171 годину, њен председник Никола Хајдин у разговору за „Време” помиње како свака толико стара институција има свој конзервативни и напредни део. Међутим, ове године Академија је, заједничким снагама, изнела две важне иницијативе које би могле да имају неке значајне последице у развоју домаће науке.

„Ове године увели смо награде Академије”, објашњава Хајдин. „Смисао сваке награде, а посебно овако високе, коју додељује Академија, јесте да подстакне људе да се баве оним за шта се награда даје – да се баве науком. То би требало да има позитиван ефекат. Најпре, заинтересовало би младе људе да покушају да се истакну, а друго, то је најбоља пропаганда и промоција науке. Ове године додељујемо две награде чији су спонзори Електропривреда Србије и Нафтна индустрија Србије, то су награде за физику и сродне науке и за хемију и сродне науке. Идуће године ћемо додељивати награде из још три научне дисциплине, из математике, техничких наука и медицине.”

„ВРЕМЕ”: САНУ је покренула и иницијативу за променом организације научног рада на државном и на друштвеном нивоу?

НИКОЛА ХАЈДИН: Наша иницијатива је да се споје две области које чине целину, а то су наука у најширем смислу и установе које ту науку негују, дакле универзитет.

Универзитети су извор живе науке и сада су одвојени, а то раздвајање универзитета од института, академија и научних друштава само је распарчавање једне мале земље као што је Србија. Зато желимо да у једну целину спојимо науку и високо

образовање. Спајањем тих делатности добијамо на неки начин знатно већу улогу у ширењу науке у друштву, и друго, што је много важније, видимо од тога и неке користи – развој друштва, бољи стандард и бољи живот људи у овој земљи. И треће, вероватно бисмо допринели и ефикаснијем раду у области науке још у ранијим годинама сваког појединца, док је још на универзитету. Да ли ћемо у томе успети, то не знамо.

Какве су последице прошлогодишњег спајања просвете и науке из угла Академије? Када је укинута Министарство науке и припојено просвети, чинило се да је научна заједница равнодушна према тој ситуацији?

Нисам стекао утисак о равнодушности. Али, то само по себи није довољно да би се сагледао могући позитиван утицај науке на развој друштва. Ту има и других елемената који су на неки начин можда и важнији за развој, а за које по мом личном сазнању у овом друштву још нема правог решења нити идеја како би могли да се реше. Да пођемо од оног најпознатијег: сви причају како млади људи овде уче школе, докторирају па онда беже у иностранство да траже свој хлеб. Спомињање тог феномена само по себи неће ништа допринети даљем развоју. Уколико млади људи који се баве одређеном области, не могу да нађу посао у својој области нити да се исказу било у научном смислу, било у применама науке на друштво, неминовно траже одушак на другој страни и покушавају да реше то своје питање.

Ако посматрате земље које су прошле кроз сличан процес, видећете да су и тамо људи одлазили у великом броју у развијене земље, углавном са југа на север. Када сам ја био у Швајцарској, велики број инжењера је долазио из Италије, па

АКАДЕМИЈА ЈЕ СТАРА УСТАНОВА И ЗАХВАЉУЈУЋИ
ТЕМЕЉИМА ПОСТАВЉЕНИМ ПРЕ
170 ГОДИНА,
ОНА СВОЈУ ТРАДИЦИЈУ НЕГУЈЕ И ЧУВА.
ЈЕР, ТРАДИЦИЈА ЈЕ ДОСТА ДОБРА, ВРЕДИ ЈЕ НЕГОВАТИ
И ОПРЕЗНО УНАПРЕЂИВАТИ, АЛИ САМО СА ОНИМ
ШТО ДОНОСИ КОРАК НАПРЕД,
А НЕ ТРЧАТИ И ПО СВАКУ ЦЕНУ СВЕ МЕЊАТИ.

— НИКОЛА ХАЈДИН

чак и из Аустрије, јер су у Швајцарској тражили бољи посао. Али, онда је Италија напредовала у индустријском и привредном погледу и многи паметни људи нису више имали потребе да одлазе било где, а слично се догодило и у Шпанији. Почело се од скромних средстава па се дошло до тога да се производи читав низ квалитетних производа. И сада, шта се дешава? Сад више ти људи који се баве примењеном науком или уопште раде у привреди, више немају рачуна да иду у Немачку.

И код нас ће се ситуација на исти начин променити, али процес је доста мучан јер ово је земља у којој је веома јака традиција чиновништва.

Како грађани Србије могу имати више користи од науке коју финансирају кроз буџет?

То је на први поглед нерешива снигма, овде се углавном вртимо укруг. Прво, да видимо који су то негативни услови за такав развој. Пре свега, када је реч о унапређењу технологије, код нас су предузећа и индустрија углавном под утицајем такзованих страних инвеститора. Тешко да ће страни инвеститори бити баш толико заљубљени у Србију па ће онда тај научни рад и истраживања употребити у Србији. Напротив. Зато ретко које такво предузеће отвара некакав развојни центар баш у Србији.

Да ли постоји икаква иницијатива за покретање индустријског истраживања и шта ту може да се уради?

Очигледно је да се може мало учинити. Међутим, помаци су могући у појединим привредним гранама, у области

технологије засноване на науци. Пре свега мислим на мања предузећа која самостално оснивамо или их оснивамо уз мању помоћ са стране. Онима који покушавају да раде и да унапреде посао, било да је то пшеница или су мотори, потребна је помоћ. У земљама високог стандарда, добар део те помоћи потиче од привредних субјеката, јер је привреда јака. Али и у тим земљама, у развоју појединих грана удео државе преко министарстава и других институција је значајан.

Раније сте помињали да глобално гледајући не можемо да предвидимо каква ће бити улога науке у друштву, да ће се можда много већи број људи бавити науком. Каква судбина чека Србију ако потпуно изостане индустријска наука?

Мислим да развој технологије производње иде наруку земљама у развоју. Јер сада много штошта може да се ради и

одједном неко сети па нам да два процента. То би се све вероватно поделило на плате, а не на истраживања. Друго, и инвестиција у неку производњу је мало тежи случај, и мора да се ради постепено. Утицај приватног сектора овде је мањи јер велики број иностраних компанија које код нас раде нема посебну жељу да инвестира у научна истраживања. Рецимо, у области грађевинарства стране компаније су извукле одавде огромне паре. Нису ништа оставиле. Оног дана кад заврше посао, покупе машине и иду кући.

Као и све велике институције, и Академија је слика друштва, не може бити драматично ни боља ни лошија од њега. Ускоро ће избори на Академији и прича се о променама?

Свака организација и код нас и било где у свету има свој конзервативни и свој напредни део. Има људи који хоће да мењају, а има и оних који желе да сачувају старо. Али тај конзервативни део не мора бити рђав, јер се испоставља да би некад било боље да га нисмо мењали, већ да смо га сачували. Али, конзервативна струја није та која вуче напред. То ће утицати и на Академију, али она је стара установа и захваљујући темељима постављеним пре 170 година, Академија своју традицију негује и чува. Јер, традиција је доста добра, вреди је неговати и опрезно унапређивати али само са оним што доноси корак напред, а не трчати и по сваку цену све мењати. На самом почетку постојања Академије постављени су високи критеријуми и ми то треба да очувамо. **Понекад се Академији замера присуство премало жена. Да ли ће се ту нешто променити?**

То није баш тачно, у Академији има жена.

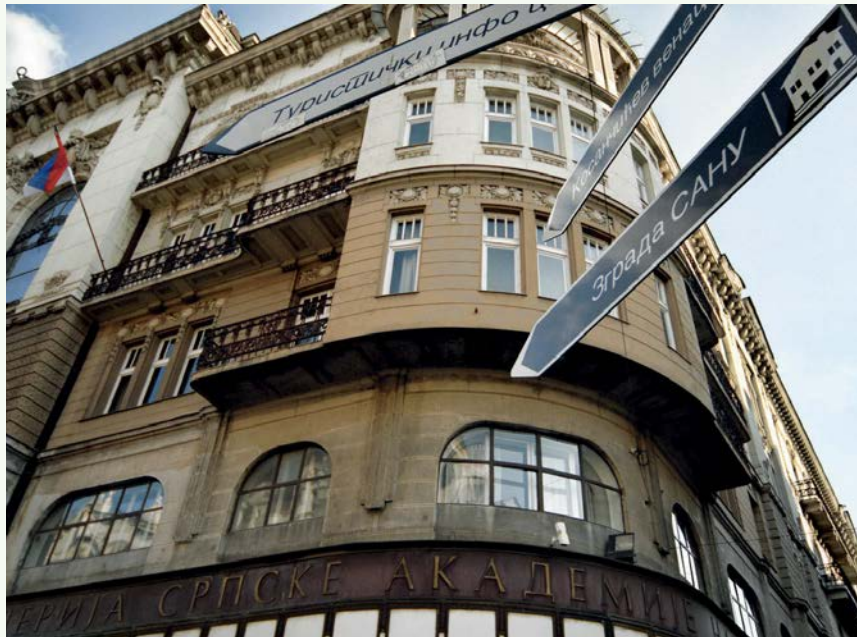
Нема баш 30 одсто, колико партије проповедају да треба да буде у Скупштини. Не постоји никакав проблем за који ја знам, нити аверзија која је везана за пријем жена у Академију. Али с друге стране, у науци је и иначе више мушкараца. Постоји правило да се може вршити такозвана позитивна дискриминација, многи народи то раде. На пример, у Америци је много лакше ући на универзитет ако сте жена или црнац.

Можете ли да прокоментаришете оно што се дешавало на Скупштини САНУ поводом одлуке да се укину све одлуке везане за поступак оснивања економског института САНУ?

За једну установу као што је Академија, нормално је да постоје различити институти, укључујући и институт економских наука. Али, у сваком институту мора да постоји језгро које је у стању да га оснује и води. Ја се нисам на време довољно информисао, тако да смо на пречац донели одлуку да ћемо основати такав Институт.

Испоставило се да постоји само један једини економиста.

Кад смо видели у каквој се невољи налазимо, решили смо да то питање ипак стопирамо и одложимо за касније. ¶

са малим инвестиционим средствима. То је, на пример, информатика где су се многи наши људи истакли на терену софтвера и подigli наш укупан рејтинг. Многе гране науке и њихова примена изискиваће мања материјална средства, па ће у њима и код нас моћи нешто више да се уради. Јер, озбиљна фабрика и данас кошта јако много, али се зато могу покренути неки други послови са много мањим средствима. Мислим да би било сувише амбициозно са моје стране да предвиђам шта ће се заиста дешавати на овом пољу у Србији. Јер, док се окренем, често ме стварност демантује.

Осврнимо се и на финансије. Садашње издвајање за науку је 0,3 одсто буџета.

То је саставни део онога о чему сам говорио. Прво, мали је удео директног финансирања науке од стране државе. Тих 0,3 процента је готово ништа. Чак и земље које су сличног нивоа развоја као ми имају око један одсто буџета одвојено за науку. А развијеније земље имају и по три процента.

Шта би се десило ако би дошло до повећања издвајања за науку?

То се и не може повећати напрасно. Замислите да се сад

Има ли науке у политици?

Српска академија наука и уметности у јавност је изашла са иницијативом чији је циљ да укаже на значај постојања министарства науке које је независно од просвете, али нераскидиво везано са високим образовањем

У последњој реконструкцији владе Мирка Цветковића, у марту 2011. године, сасвим неочекивано, одлучено је да се ради штедње и смањења администрације Министарство науке и технолошког развоја укине, а наука споји са гломазним Министарством просвете.

Од 1945. године до данас, ово је био први пут да је наука спојена са просветом, односно да се у њу утопила. Тако су научници изгубили свој ресор, а наука је, бар у јавности, изгубила на важности.

У последњих десет година, на месту министра науке смењивали су се кадрови из различитих странака, међутим, наука је уз све проблеме и мањкавости имала континуитет и, корак по корак, почела је да излази у европски истраживачки простор. По престанку изолације Србије, наука је била прва област живота која је „изашла” у Европу.

Но, и поред ових успеха и помага, не може се рећи да је држава Србија била превише наклоњена према науци. Занемарујући европску и светску праксу да се на науку издваја између два и три одсто буџета, новца за истраживања у научним институцијама ионако има премало – тек 0,3 одсто буџета.

Све ово било је повод да средином маја Српска академија наука и уметности у јавност изађе са иницијативом чији је циљ да укаже на значај постојања министарства науке које је независно од просвете, али нераскидиво везано са високим образовањем.

Председник САНУ Никола Хајдин, потпредседник САНУ за природне науке Љубиша Ракић, проф. др Бранко Ковачевић, тадашњи ректор Београдског универзитета, проф. др Мирослав Весковић, ректор Новосадског универзитета, проф. др Срђан Станковић, председник Националног савета за високо образовање, и проф. др Вера Дондур, председник Националног савета за науку и технолошки развој, изнели су на конференцији за штампу одржаној у згради САНУ захтев да се у новој влади Србије, без обзира на то које странке је формирају, нађе и министарство науке, високог образовања и развоја.

Као што у европским земљама наука и високо школство нису случајно одвојени од ресора образовања, тако и у Србији

постоји прегршт разлога да наука не остане само делић огромног Министарства просвете које има своје, углавном другачије проблеме. Буџет за науку једва да износи неколико процената у заједничком министарству, а буџетски издаци просвете и науке веома се разликују.

Говорници на конференцији су подсетили да су савремена просперитетна друштва одрживог развоја – друштва базирана на знању. Суштински искорак у остварењу опредељења

да и наша земља постане друштво базирано на знању био би формирање министарства за високо образовање, науку и технолошки развој, сложили су се учесници конференције.

Такође је наведено да би такво министарство допринело суштинском повезивању универзитета, истраживачких организација и привреде. На тај начин отворили би се простор и шанса за формирање критичне масе младих са квалитетним општим и примењеним високошколским знањем које се базира на науци.

„Да ли је паметно раздвајати науку и нешто из чега наука извире?”, упитао је академик Хајдин и додао да су наука и високо образовање две гране које воде до истог циља.

Њиховим уједињавањем био би подигнут научни ниво универзитета, а наука би се „обезбедила”, сматра академик Љубиша Ракић.

Ову, веома гласну иницијативу и друге које теже истом циљу, издвајању науке из просвете, до сада је на најразличитије начине подржало хиљаде научника и других грађана.

Врлина напредних држава огледа се у визионарској политици и способности загледања у будућност. Није тешко сложити се да без улагања у науку, водиљу у развијено и здраво друштво, будућност Србије не обећава превише. ¶

Академији су потребне ширина и младост

„Институти су добар потенцијал у коме се стварају кадрови и где се наука шири од уског и индивидуалног рада на колективне пројекте. Наравно, да би се створио одговоран научни приступ, треба да прође извесно време”

„ВРЕМЕ“: У последње време у САНУ се доста говори о организацији ове институције. Каква је она у односу на друге академије у свету?

НИКОЛА ТАСИЋ: Имао сам прилике да будем гост разних академија на Истоку и на Западу. Имао сам аверзију према оним учмалим институцијама. У то време, као младом човеку, академија ми је деловала као скуп стараца. Међутим, као млађи човек, много пре него што сам и сам постао академик, почео сам да проводим време са неким врло паметним академицима, међу којима је Васа Чубриловић, са којим сам касније основао Балканолошки институт. Чубриловић је био енциклопедија, једна историја. Као млад, упијао сам све што бих од њега чуо. После њега за директора је дошао један други профил, умни Радован Самарџић. Та два човека су од мене направила оно што јесам.

Наша Академија има осам института и они су повезани са одговарајућим одељењима у Академији. На тај начин створен је простор за регрутовање младих људи, да они буду трансфер знања од академика према научним сарадницима. То је поента и велики плус САНУ у односу на друге академије са којима сам сарађивао.

Природа је да се са старењем институција и људи који раде у њима, све помало учури. Ја сам био за то да се Академија бар преко институтâ шири и подмлађује. Захваљујући тој концепцији, поједини институти који су били на рубу гашења, успели су да се одрже. На пример, Географски институт је био на рубу опстанка, а ипак је Јован Цвијић био неко ко је

много значао у антропогеографији, географији итд. Такође и Етнографски институт САНУ, који врло мудро води Драгана Радојчић. Она је од тог института направила конкуренцију Балканолошком институту.

Интересантна је ствар: они институти на чијем су челу били људи уско стручно оријентисани, нису се развијали. На таквим местима све ново, укључујући и долазак нових људи, или је значило конкуренцију или мање новца, мање путовања...

Да ли се тај концепт мењао?

Француски тип организације академије – академија стараца – јесте гласовита, али рад носе институти ван академије. Јер, у институтима се налазе млади, амбициозни људи. Дуго је и наша академија имала такав концепт. Међутим, преовладао је другачији концепт. Академија има одељења, у оквиру њих постоје пројекти, где академици, чланови тог одељења, имају свој пројекат, имају своја средства која добијају од министарства, и евентуално своје сараднике. А пошто средства нису велика, онда је могућност узимања млађих сарадника сужена. Тако да је, у ствари, систем подмлађивања могућ једино преко институтâ. Ти сарадници понекад добијају да обаве делић посла, и то је за њих велико искуство. Али, шта после? Нема места. Институти и заводи су пребукирани, а људи се налазе у неком незнању, нема перспективе.

У Академији се сада поново говори о децентрализацији?

САНУ има два своја центра за научни рад, у Крагујевцу и у Нишу. Центар у Крагујевцу смо основали академик Драгослав Срејовић и ја и замислили да буде организован на сличан

ОГРАНАК, ЦЕНТРИ И ИНСТИТУТИ САНУ

- Огранак САНУ у Новом Саду
- Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Крагујевцу
- Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу
- Балканолошки институт
- Византолошки институт САНУ
- Географски институт
- Етнографски институт
- Институт за српски језик
- Институт техничких наука
- Математички институт САНУ
- Музиколошки институт

начин на који је организована и цела Академија – са једном ширином и мултидисциплинарношћу. То је све радило док је Срејовић био жив и ја управник тог центра. Имали смо етнологију, историју, машинство, техничке науке... Нисмо се затворили и бавили се само историјом и уметношћу. То је лепо функционисало, али с временом, како се тим променио, и све друго се променило.

По мени, центри треба да негују специфичност свог региона. Институције се граде генерацијама, и то не за живота једне генерације, већ пет. Уколико се не негује континуитет у једној политици, дешавају се промене које се лоше одражавају на разне области, културу, уметност, археологију... свуда. Нужан је континуитет рада који има перспективу и резултате.

Центар у Нишу никад није достигао ниво који је имао Центар у Крагујевцу. Тамо су делатности углавном повезане са оним што ради ЕИ Ниш, и има неког рада у области хуманистичких наука. Међутим, нужно је да се тамо створи једно језгро, да не буде све у Београду, и да се ствара нови кадар.

Шта Академија може да учини у вези с тим?

И Академија је хетерогена институција. Институти су добар потенцијал, у њима се стварају кадрови и наука се шири од уског и индивидуалног рада на колективне пројекте. Наравно, да би се створио одговоран научни приступ, треба да прође извесно време.

Председник Хајдин је на Скупштини Академије помешно да би ти центри могли да прерасту у огранке. Да ли

би то могло да помогне и на који начин?

Могло би, у одређеној мери. Мислим да би, осим у Новом Саду, Србија требало да има још два огранка. То би било сасвим довољно. У другим већим местима требало би да постоје центри који су део локалног културно-историјског и привредног миљеа. У Војводини можете имати институте за агрономију, али не можете у источној Србији. Тамо вам треба рударство и металургија. Све има своје потенцијале. Академија је одговорна и мора да води мудару политику. То треба да имају и виду и они који ће доћи после нас.

Колико су кретања унутар Академије слика онога што је споља? Колико се Академија мења и колико може да утиче на друштво?

Академија би требало својим знањем, виђењем и саветима да утиче на поједине сегменте политике Србије. Поједини наши чланови су ангажовани у разним форумима, али организовано не постоје такве активности. Мислим да би требало да покрену иницијативу они којима је услуга Академије потребна, јер би САНУ увек за конкретне проблеме могла да нађе решења. Нама је време за политику и личну афирмацију

прошло, то нам није циљ. Академија би требало да помогне у решавању друштвених, животних проблема.

Осврнимо се и на вашу струку. Огромни су успеси српске археологије, имамо познате археологе и светски чувена налазишта. Међутим, иако непрекидно причамо о историји, чини се као да смо пропустили шансу да свој идентитет јасније представимо. И сами погрешно схватамо своју историју?

Носимо хипотеку прошлости, из Милошевићевог времена, а и пре тога. Чак и у Академији постоје људи који су не национално, већ националистички оријентисани, што није добро. Академија то не треба да буде, она мора да има ширину. Људи не смеју да имају уске погледе, већ треба да негују међунационалну, међународну сарадњу. Живимо у огромном свету и као мала земља не смемо да се учуауримо и изоловано посматрамо само своје интересе. То је погубно, то је одумирање.

Академија има добре контакте са другим академијама, међутим, наше размене су се свеле на то да академици долазе и академици одлазе. Академија гради мостове са другим академијама наука у свету, са разним научним установама, и те везе треба да користе и млади. Академија треба да буде посредник на једном старосно нижем нивоу. Потребно је да успоставимо сарадњу са онима који ће сутра бити академици Русије, Мађарске, Бугарске... и са нашим људима. У те младе људе мора да се инвестира, јер се тако инвестира у развој науке. ¶

Почеци Српске академије

Непросвећеност је била, и до данас је остала, највећа препрека
Србије на путу ка Европи и цивилизованом свету

Пише:
Академик *Предраг Палавезића*

Прва српска Академија наука основана је 1841. године као Друштво српске словесности. Израсла је из Лицеума, ради практичних потреба тадашњег друштва, са поглавитим циљем усавршавања српског језика и ширења науке на том језику. Покретач идеје за основање Друштва био је књижевник Јован Стерија Поповић, тадашњи начелник у Попечитељству просвете, где је секретар био Сима Милутиновић Сарајлија. Почетком 1842. године постављени су први чланови, а они су потом бирали око стотину чланова Друштва. Свечану (торжествену) седницу Друштва српске словесности отворио је 8. јуна 1842. године Кнез Михаило Обреновић. Утврђени су и главни задаци. Добар део свога рада Друштво је посветило стварању књижевног језика, а другу половину народном просвећивању.

Оба та задатка, уз природне допуне и измене, које је постављала историја, и данас су остали основни задаци Српске академије наука и уметности. Сто седамдесет година од оснивања Друштва српске словесности, ми и данас решавамо иста питања која су решавали и наши претходници. Српски језик је и даље темељ идентитета, а просвећивање народа и цивилизовање друштва и сада је обавеза српских интелектуалаца. У једном, и данас недовољно просвећеном народу, свака помодна и пролазна идеја може изменити мерила, морал, духовне потребе, свест и савест савременог човека. Прилагођени почетку новог века, задаци некадашњег Друштва српске словесности нису се суштински изменили. Променила су се научна сазнања, али су наша свест и наш дух остали тамо где су били.

Унапређивање и брига за језик и данас су први задатак и главна обавеза Српске академије наука и уметности. Пре више од пола века ми смо добили прву свеску нормираног, етимолошки и дијалектолошки научно сређеног *Речника српскохрватског књижевног и народног језика*, изграђену на научним начелима, којима се нису користиле ни веће и снажније словенске и европске културе. У Академији ми и данас бринемо о очувању и поштовању језика. Књижевни језик је раздељен политичким захтевима кратковидих и себичних управљача, који руше научне основе прихваћених језичких норми. У недавним националним делидбама, из српскохрватског језика су никли и осамосталили се како стари тако и нови административни језици јужнословенских народа. Као што се пре две стотине година водила расправа о употреби и коришћењу научне

терминологије, међу Србима се и данас води “рат за српски језик и правопис”. Дијалекти, покрајински, републички, локални и месни говори српских градова и опустелих села дуж државних граница, акценатска збрка и синтаксичка пометња угрожавају и данас научну норму српскохрватског језика. Тамо где их сматрају наметнутим, српске атрибуције нових језика се бришу или намерно изостављају.

Борба за развитак, осавремењавање и доношење прве граматике српског језика у Друштву српске словесности започела је настојањем да се за оне стране речи, које се користе у Лицеуму, нађу прикладне српске речи. Уместо механичког посрбљавања страних речи и апстрактних појмова – који су некада били преведени и “посрбљени добро, неки усиљено а неки и несходно” – Друштво је закључило да се нормирање језика и коришћење речи обавља према личним, а не према званичним ставовима Друштва српске словесности. У употребу су тада пуштене и неке смешне речи, чијој су се “учености” подсмевали српски комедиографи, па и сам Стерија: возбужденије (узбуђење), отечество (отаџбина), редостав (систем), леточисленије (хронологија), вештозбор (говорник), лажомудрац (софиста), мудрослов (философ), и друге. Неке нове речи биле су преузете из руског, неке из црквенословенског, синтакса из немачког језика. Вук Караџић, који је тада био дописни члан Друштва српске словесности, побунио се против тих речи и њиховог озакоњења у “обраважању (развоју) српског језика”.

Други значајнији рад прве српске Академије било је “распрострањивање наука у народу српском”. И ту се пошло од затеченог стања у Лицеју, мада је пажња посвећена положају свих наука (“свију уобште наука”), нарочито оних које се тичу стања у Србији “и односе на србску народност”. То су биле: “србска повесница” и “древности србске, сачуване” или у “споменицима србским” или у “самом животу народном (обичаји, песме и предања); затим “повесница и древности словенске”, “земљоописаније србско”, “државоописаније (статистика) србска” и “природоописаније” (зоологија) “по части царства животиња”, ботаника (“по части царства биљног”) и геологија (“по части царства минералног”). Биле су предвиђене и публикације (“известија”) Друштва српске словесности, и то: о “стању друштва” (књижевном, деловодном и економском), о новим (“излазећим”) књигама (“србским и страноезичним”), као и посебне књиге о “литерарном и друштвеном животу у свију Словена уобште”.

У извештају, који је написао Александар Белић, побројани

су оснивачи и часници Друштва српске словесности. Наведене су основне публикације, пажљиво је обрађен и “Гласник” Друштва, према којем се, у основним цртама, може видети његов рад. Прво несагласје у Друштву српске словесности избило је код разматрања Вукове језичке реформе. Тада је (1848) свакоме члану било допуштено да,

по сопственој вољи, не робује правописним ограничењима. Неспоразума је било и када је (1852) почело сакупљање грађе за каснији *Речник САНУ*, а заострило се нарочито (1858) када је тадашњи секретар Ђуро Даничић, у званичној преписци Друштва са властима, неприкладне “посрбрице” и словенске појмове почео замењивати српским речима.

Неслагања око терминологије, употребе језика и српског правописа нису омеле Друштво српске словесности да у току свога постојања и трајања (1841–1864) – све до оснивања Српског ученог друштва – постави питање и предложи решење затеченог стања у народној просвети, школству и културном просвећивању заосталог и већим делом неписменог народа. Непросвећеност је била, и до данас је остала, највећа препрека Србије на путу ка Европи и цивилизованом свету. Непросвећеност данашњег времена друкчија је, међутим, и опаснија од пређашње. Док се раније о непросвећености судило на основу броја писмених и школованих људи у народу, с временом се показало да неуки и непросвећени људи чине већину и да преко политичких партија хоће да управљају државом. Међу Србима, само непросвећеност сваки нараштај враћа уназад и нагони их да увек почињу из почетка. Већ при својим првим корацима, најстарија српска научна установа поставила је себи задатак да Србију изведе на пут образовања и просвећивања. Просвећеност није значила само образовање народа него и начин друштвеног живота, подређивања појединачног интереса заједничкој ствари, пуну свест о другоме. Указујући на те потребе, Друштво српске словесности је постало нека врста националне академије, “са непосредним задатком проучавања онога што се тиче наше земље и народа, или и објављивањем онога што иде у прилог народном просвећивању”.

У односу са властима, Друштво српске словесности имало је

у своме животу још два неспоразума, која су утицала на каснију судбину Академије. Један неспоразум се односио на језик, други на право на критику јавних и државних установа. Када је 1858. године Попечитељство просвете наложило Друштву да се држи старих речи и старог правописа, Друштво српске словесности је одговорило да нигде у свету ниједна влада не наређује каквим ће се језиком народ служити, и нигде се наука не подређује административној хијерархији. Када је, нешто касније, у Друштву српске словесности дошло до поделе на старе и нове чланове – који су, захваћени либералним омладинским идејама, кроз нацрт прве српске *Енциклопедије наука*, захтевали већу и непосреднију улогу Друштва у народном просвећивању – сукоб са државним властима је избио око права на критику стања у друштву. Чланови су тражили да се подигне снага и очува углед народа, да свакоме човеку и свима буде добро, те да позвани људи предњаче у јавној критици и негују општу и заједничку свест.

Тадашње српске државне власти, сам Кнез и Попечитељство просвете, били су моћнији од науке и своје интелигенције. Друштво српске словесности је у лето 1864. године реформисано и променило име у Српско учено друштво, које је постојало до 1886. године, када је основана Српска краљевска академија. Један од каснијих председника Академије указао је још давно на почетна и заветна начела, од којих се, у Друштву српске словесности, пошло у борбу за права народног језика и критички дух грађанског просвећивања. “Она интелигенција”, писао је Јован Цвијић, “која хоће да представља најзрелији плод цивилизације свога народа, мора утицати на његово политичко и социјално развијање, без обзира какав ће то утисак направити на професионалне политичаре.” Ни то се до данас није променило. ¶

АКАДЕМИЈЕ У ЕВРОПИ

Традиција и напредак

У свакој држави Европске уније постоје академије наука. И мада велики број невладиних организација и међународних асоцијација, од којих су неке и контроверзне, у свом називу користи реч академија, академије су у свим нацијама јединствене и врло препознатљиве. У земљама енглеског говорног подручја, будући да се реч *science* односи у највећој мери на природне и фундаменталне научне дисциплине, академије су у већој мери окренуте овим областима, док на истоку Европе академије представљају организације које су посвећене већем броју научних области. У данашње време, у многим земљама су се као посебне организације издвојиле инжењерске академије које промовишу технолошки развој и примењене дисциплине. Но, њихова улога је у сваком смислу врло важна. Основане више векова уназад, академије наука су баштиниле знање и пресудно утицале на развој наука и технолошки напредак сваког од савремених европских народа.

АУСТРИЈСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

У Аустрији Академија наука (*Österreichische Akademie der Wissenschaften*) представља организацију која је под посебним старатељством Републике Аустрије. Академију је још 1713. основао чувени математичар Готфрид Лајбниц. Са посебним интересовањем и активностима на пољу фундаменталних наука, ова академија има мисију да промовише науку у сваком аспекту и на сваком пољу. Но, поред тога, ова је установа и врло важна истраживачка организација – према листи 300 најважнијих истраживачких установа у свету, Академија наука Аустрије рангирана је на 82. месту.

ФРАНЦУСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

Као једна од првих европских академија наука, Француска академија наука (*Académie des sciences*) основана је као просветно друштво још 1666. године. Академију је основао краљ Луј XIV на сугестију Жан-Батиста Колбера, како би се охрабрио и заштитио дух француских научних истраживања. Француска академија је предводила многе фронтове истраживања у Европи, а неки од њених чланова су међу најпознатијим научницима свих времена. Посебно је предњачила у научном развоју у 17. и 18. веку. Данас Француска академија представља део целине од пет организација које чине Француски институт. Тренутно има 150 пуноправних чланова који су изабрани доживотно. Поред тога, има и 300 чланова сарадника и 120 иностраних сарадника. Подељени су на две научне групе – прва су математичке и физичке науке, а друга су хемија, биологија, геологија и медицина.

ШВЕДСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

Једна од најпознатијих у свету свакако је Шведска краљевска академија наука (*Kungliga Vetenskapsakademien*), која је основана као независна, неваљина научна организација чији је циљ да промовише науку, посебно кад је реч о природним наукама и математици. Њено седиште је у Стокхолму. Академија је основана 2. јуна 1739, на иницијативу чувеног природњака Карла Линеа. Уз њега су међу оснивачима били и Јонас Алстромер, Мартен Триевалд, Стен Карл Биелке,

Карл Вилхелм Кедерхилм и Андерс Јохан фон Хопшен. Ова академија ради на промоцији практичног знања, а додељује и читав низ награда, међу којима је свакако најпознатија Нобелова награда. Занимљиво је да у Шведској ово није једина и најстарија академија – у Упсали је 1710. већ било основано Краљевско друштво наука, чији су чланови били Емануел Сведенборг и Андерс Целзијус.

КРАЉЕВСКО ДРУШТВО, ВЕЛИКА БРИТАНИЈА

Данас у свету познато као Краљевско друштво, 1660. године основано је Краљевско друштво Лондона за унапређење природних знања. Сматра се да је било прво “учено друштво” које постоји данас и које је по много чему утицало на оснивање других сличних организација широм Европе. Мада је још од оснивања замишљено као добровољно друштво, ова организација је заправо академија наука Велике Британије, а истовремено је и “учено друштво” за науку. Краљевско друштво годишње добија 30 милиона фунти од британске владе и члан је Научног савета (*Science Council*) Велике Британије. Поред овог, у Великој Британији постоје и Краљевско друштво Единбурга, као посебно шкотско тело, док у Ирској ради Краљевска ирска академија.

НАЦИОНАЛНА АСОЦИЈАЦИЈА ЗА НАУКУ, ИТАЛИЈА

У Италији постоји Национална асоцијација за науку (*Accademia Nazionale delle Scienze*), која је основана још 1766. године. Академију је основао Антонио Марија Лорња, а у њено чланство су 1981. ушли великани науке као што су Руђер Бошковић, Алесандро Волта и Лазаро Спаланцани. Наредне године, академија је преименована у организацију *Società Italiana*, која је окупљала четрдесет чланова, од којих је сваки спадао у најважније мислиоце и научнике у Италији тог доба. Због тога је у историји позната и као Академија четрдесеторице, односно Академија XL. У Италији, у Риму, још 1603. основана је и *Accademia dei Lincei*. ¶

Путем Михајла Пупина

Пут Михајла Пупина био је пут знања. Учио је од најбољих научника свога времена, а на његовој мапи се, између Идвора и Њујорка, налазе и Кембриџ, Берлин, Норфолк, Праг...

Пише: *Александра Нинковић*

Пут који је Михајло Пупин прешао од Идвора до највећих храмова науке 20. века у Америци узбудљив је као и његово велико научно наслеђе. “Моје родно место је Идвор, а ова чињеница казује врло мало, јер се Идвор не може наћи ни на једној земљописној карти”, каже Пупин у аутобиографији *Са њашњака до научењака (From immigrant to inventor)*. Академик Александар Маринчић, који је био један од најбољих познавалаца Пупиновог дела код нас, сјајно је превео његову Пулицером награђену аутобиографију, нимало случајно дајући јој такав назив.

Данас Идвор има око хиљаду житеља, три пута мање него 9. октобра 1854, када се родио Михајло Пупин. “Скромни сељани Идвора били су сиромашни у земаљском благу”, пише Пупин, “али су обиловали богатством у предањима о својим старим традицијама... у дугим зимским вечерима Идворци су одржавали своја посела. Као дечак, ја сам био на многима од њих у кући свога оца. Старији људи би поседали око топле пећи на клупи направљеној од истог материјала као и сама пећ, обично од меких цигала, омалтерисана и окречена. Људи су пушили и разговарали, а изгледали су као сенатори, самозвани чувари све мудрости у Идвору. Крај ногу старијих седели су на клупицама млади људи, а пред сваким од њих је стајала котарица у коју су крунили жута зрна са великих кукурузних клипова. То би радили цело вече. Као мајчином љубимцу, мени је било дозвољено да седнем поред своје мајке и слушам речи мудрости и маште из уста старих људи...”

Цео свој век, на сваком животном стајалишту, Пупин је носио живе слике свог дома у Идвору, слике са пашњака где је чувао волове, правио несташлуке са својим друговима, али и где се први пут загледао у звездано небо, лежећи на мекој идворској трави. Нека од искустава и запажања у овој летњој пастирској школи, како је сам називао то време дечачке безбрижности, била су укључена у његова велика открића деценијама касније.

Дана 12. марта 1874. из луке у Хамбургу бродом “Вестфалија” креће пут Америке. Иако је ово на неки начин почетак приче, исти датум, 12. март, означава и њен крај. Тог дана, 61 година касније, завршиће се живот Михајла Идворског Пупина.

Онај ко није прешао бурни Атлантук у марту, у јефтиној класи исељеничког брода, слабо зна шта су муке, написао је

много година касније, као већ славан научник и професор Универзитета Колумбија. Али овај утисак убрзо је заменио утисак Њујоршке луке. “Призор који се тада указао пред мојим очима био је нов и задивљујући. Први утисци из Будимпеште и Прага били су бледа слика према овој величанственој стварности која ми се указала у Њујоршкој луци. Безбројни чамци уз обе обале ове велике реке; разне врсте бродова јуриле су брзо у свим правцима по заливу; многобројни бродови за превоз путника били су пуни људи и изгледало је да једна група жури на једну страну циновске метрополе, док друга са истом журбом хита да се пребаци на другу страну обале...”

Банкрофт Џералди, потпредседник и главни инжењер америчке телефонске и телеграфске компаније, и један од председника Америчког института инжењера електротехнике, 1932. године на додели Медаље Џона Фрица започео је свој почасни говор Михајлу Пупину следећим речима: “Касне зиме 1874. године млади Србин се искрцао у Кастрл Гарден. Био је без имања или имовине, без пријатеља или утицаја и без знања језика ове земље. Многи би рекли да није имао ништа, али тако не бисмо препознали ствари које је имао. Имао је добро здравље, карактер, амбицију, ум жељан да нађе знање и да га искористи, као и високе идеале.”

И заиста се Америка показала као земља могућности, где је неколико година тешког рада у фабрикама, на улици, на пољима прерасло у године марљивог учења на Колумбија колеџу, да би затим професор Пупин започео свој научни рад, а убрзо за њим и све оно што данас препознајемо као део његовог великог наслеђа. Био је оснивач, председник или иницијатор стварања великих научних удружења Америке, један је од дванаесторо људи који су основали НАСА, а био је председник Њујоршке академије наука. Велика лабораторија за физику Универзитета Колумбија носи његово име. Његови патенти (35), неколико значајних књига и на десетине научних радова у најпознатијим научним часописима, говори и експозеи за научне скупове института и академија представљају само део великог делатног живота. Земљу рођења посебно је задужио великим доприносима кроз свој национално-политички и добротинитељски рад. ♣

Аушторка је, у сарадњи са САНУ, иокренула ипројекат ипромоције лика и дела Михајла Пупина

Садејство науке и уметности

“На одређене подстицаје налазимо да је умесно и потребно реаговати”

У тихим просторијама Одељења ликовне и музичке уметности САНУ влада пријатна свежина, мада споља, са улица јунски врелог Београда, допиру назнаке звукова непрекидно живе балканске метрополе. Академик Милан Лојаница, угледни архитекта, а онедавно и секретар Одељења, живи између два света – научног истраживања и уметничког стваралаштва. Као архитекта, истовремено уметник и научник, Лојаница указује на то да су и темељи Академије постављени у истом оном односу у ком стоје наука и уметност. “У традицији Академије је да спаја науку и уметност. Чак и у самом називу данас тако слови, мада није било тако од почетка”, објашњава у разговору за “Време”. “Њихова сличност је у томе да и једна и друга теже померању граница сазнања, а разлика је што се ка томе иде различитим путевима. Науке, дакако, теже трајним истинама, а уметности теже трајним променама. Из тог основа произлазе све друге разлике, произлази и оно где се оне сусрећу и преплићу, па и оно где има извесних напетости. Кроз активистичко садејство огледа се и њихов однос унутар Академије”, објашњава Лојаница и, наводећи како су најугледнији сликари, вајари, композитори и архитекте били чланови САНУ, додаје како је данашње Одељење “изданак те лозе”.

“ВРЕМЕ”: Будући да сте пре нешто више од годину дана изабрани за секретара Одељења ликовне и музичке уметности, шта нам можете рећи о садашњем положају ових уметности у САНУ?

МИЛАН ЛОЈАНИЦА: Осим чињенице да су чланови Одељења три сликара, три вајара, три архитекте и четири музичара, у годишњем извештају се виде бројни резултати по овим секцијама. У ликовном стваралаштву академици су организовали бројне самосталне изложбе и учествовали на великим ликовним манифестацијама у земљи и иностранству, а посебно се могу поменути изложбе поводом годишњице Академије. Композитори перманентно бележе високе успехе са извођењем својих дела и код нас, а и шире. Њихова музика је маркантно обележила и саму ту прославу годишњице. Архитекте су пак имали бројне успехе у домаћим и међународним архитектонским утакмицама. Кад је реч о билансу непосредних активности, напомену бих да сви чланови САНУ учестало добијају изузетно висока признања. Но, уз тај лични рад и ангажман и личну референцију, постоје и заједничке активности у којима суделује више чланова Одељења, или чак сви заједно. То су пре свега полови у одборима, које можемо и да поменемо – уз Одбор за Речник појмова из области ликовне уметности, делује Одбор за историју српске музике, који води академик Трајковић, затим Одбор за Лексикон уметничке игре, којим руководи академик

Деспих, па важан пројекат о савременој српској музичкој сцени и пројекат истраживања и регистрације српске народне музике, који води Исидора Жебељан.

Многи академици ће рећи и да Академија негује “активан однос према друштвеној средини”. Колико су чланови вашег Одељења укључени у такве активности?

Одељење је имало и неколико значајних иницијатива у том смислу. На одређене подстицаје налазимо да је умесно и потребно реаговати. Једна иницијатива је око Београдске тврђаве на којој је била планирана интензивна изградња, а друго је било реаговање на Међународни споразум о начину историјске заштите српских средњовековних споменика на Косову. Такође постоје иницијативе за покретање саветовања на две групе тема – једно су теме које се тичу актуелних збивања у области уметности, а друго се односи на актуелна збивања у простору, у архитектури и урбанизму. Наравно, свакако морам поменути и научне скупове у којима Одељење учествује, потом издавачку делатност, а имамо и концертну делатност која се одржава у Галерији Српске академије наука и уметности. Напоменуо бих да су у њој током претходне године одржана 74 концерта, на којима је учествовало 188 извођача са 125 солиста. Тим концертима је присуствовало 14.260 слушалаца, показујући да је то једна развијена активност која значи за догађање и атмосферу у граду, али такође и за афирмацију младих уметника.

Поменули сте симетрију између науке и уметности. Да ли је она пресликана и у свакодневном раду Академије?

Кад је реч о томе, постоје два поља која нас мало брину. Једно је поље материјалних услова за рад и за обављање тих активности. Чињеница је да смо последњи на јаслама финансирања и морам рећи да не постоји нека симетрија. Чак ни близу. Ту је пре свега чињеница да од седам одељења постоји само једно одељење уметности. А с тим у вези је и расподела колача. Нажалост, не добијамо чак ни једну седмину јер уметност од фонда добија пет пута мање средстава него било која грана науке. Ту бисмо морали нешто да предузмемо. Ако је паралелизам у наслову, зашто не би био и у фондовима, па ако постоји фонд за науку, могли бисмо да формирамо фонд за уметност. Друго важно питање је питање састава, па и имена одељења, које је наслеђено од пре 50 година. У том периоду се пуно тога променило. Шта је са другим уметностима? Шта је са сценским уметностима? Музичке уметности имају само композицију и уопште немају извођаче. Ликовне имају само сликарство, архитектуру и вајарство. Шта је са примењеним уметностима и проширеним медијима? Шта је са филмом, позориштем, балетом? Све је то пред нама и време је да се донесу одлуке о

томе. Има извесне инерције, па и значајног отпора. Академија је као пароброд. Она плови споро, али сигурно. А ова питања захтевају динамичније промене и изазивају буру. Но, стасало је време да донесемо одлуке и то пре свега на статутарном нивоу.

Поменули сте Одбор за Речник појмова из области ликовне уметности. То је пројекат на ком САНУ ради у сарадњи са Заводом за уџбенике и чини се да је реч о амбициозном делу.

Један од раних задатака САНУ, још од оних првих историјских периода па до данас, јесте – перманентан рад на језику. То је у традицији не само наше, него свих академија. Зато сам и део својих активности и усмерио ка том речнику, који је, могу рећи, централни, дугогодишњи задатак у програму рада Одељења. Тим пре што је то не само вишегодишњи генерацијски, него и међугенерацки пројекат. То је дуга активност која споро иде до дефинитивног исхода и појављивања резултата. Иницијатива за Речник појмова из области ликовне уметности долази још шездесетих година, када је постало јасно да су се појаве у уметности умножиле, па и да је трансформација идеје о уметности била на сцени. С тим у вези јавио се низ нових појмова, термина и отежана је била комуникација. Људи се нису могли разумети и у Академији се осетила потреба да се мора радити не само на општем речнику, него и на речницима из појединих области. Науке су ту биле брже. Овде је то мало каснило јер су појаве у уметности спорије долазиле до наших простора. То је интересантно, али и логично. Но, на крају, иницијативу за овај речник покренуо је академик Табаковић са тадашњим секретаром одељења Рајчићем. Они су почетком осамдесетих година саставили Одбор за Речник појмова када је започео рад на евиденцији, екскепцији, систематизацији, каталогизацији појмова, а потом писање текстова, редакција, итд. Атмосфера у раду тог одбора је била изузетно занимљива. Међутим, наилазили су и периоди стагнације. И када је дугогодишња успешна председница Одбора Олга Јеврић одлучила да се повуче, помало заморена, сетих се да мене гурну у ту активност. И ја сам прихватио. Направили смо нови састав одбора, редакцију и проширили круг сарадника. Интензивирали смо цео тај рад и сада је на вратима први том.

Такође, радили сте на пројекту Српске енциклопедије. Колико је захтеван такав рад и шта ће бити његов коначан производ?

Мени су као члану уређивачког одбора Српске енциклопедије припале области културе, уметности и архитектуре. То сам

доживео као признање. И лично и професионално. Прихватио сам са радошћу. Имали смо доста посла и успешно смо пребродили тај период постављања структуре, дефинисања азбучника и писања текстова за прва два тома, која су заправо већ изашла из штампе. Мене су, након тога, сустигли други послови, између осталог и овај избор за секретара Одељења, па сам ту улогу препустио колегиници, историчару уметности Љиљани Стошић, која је то врло лепо и успешно наставила да ради.

Академија је у последње време постала врло присутна у јавности у области архитектуре. Као архитекта који је редован члан САНУ, како видите пројекте у овом домену?

Архитекте су можда биле у неким периодима мало ближе научницима, због тога што им је техника инжењерско-научна, а стваралаштво уметничко. Тако да је контакт са јавношћу био

у другом плану. Сада, међутим, и они као и други уметници не могу без шире културне релације. Кад погледате шта се око нас дешава, видите да архитектура има изванредне домете, али са друге стране, у простору је истовремено поплава неукуса и дилетантства. Обратите пажњу – чак деведесет одсто изграђеног фонда је грађевински реализовано без учешћа архитеката.

Проблем је, дакле, ширих размера. САНУ може да помогне, али не може само она, треба поправити читави миље. Општи однос према простору у коме живимо треба да буде другачији, бољи. Нашој средини недостаје архитектонска писменост, извесна архитектонска култура, можда чак и архитектонски патриотизам. Архитектура је поље које можда и најбоље показује да између науке, уметности и опште културе треба да постоји убедљивије садејство. Но, лично мислим да би се и на читаво поље научног и уметничког стваралаштва, па и на све животне процесе у будућности, могло односити то садејство. ¶

ИНТЕРВЈУ: АКАДЕМИК ЛЈУБОМИР МАКСИМОВИЋ,
ДИРЕКТОР ВИЗАНТОЛОШКОГ ИНСТИТУТА САНУ

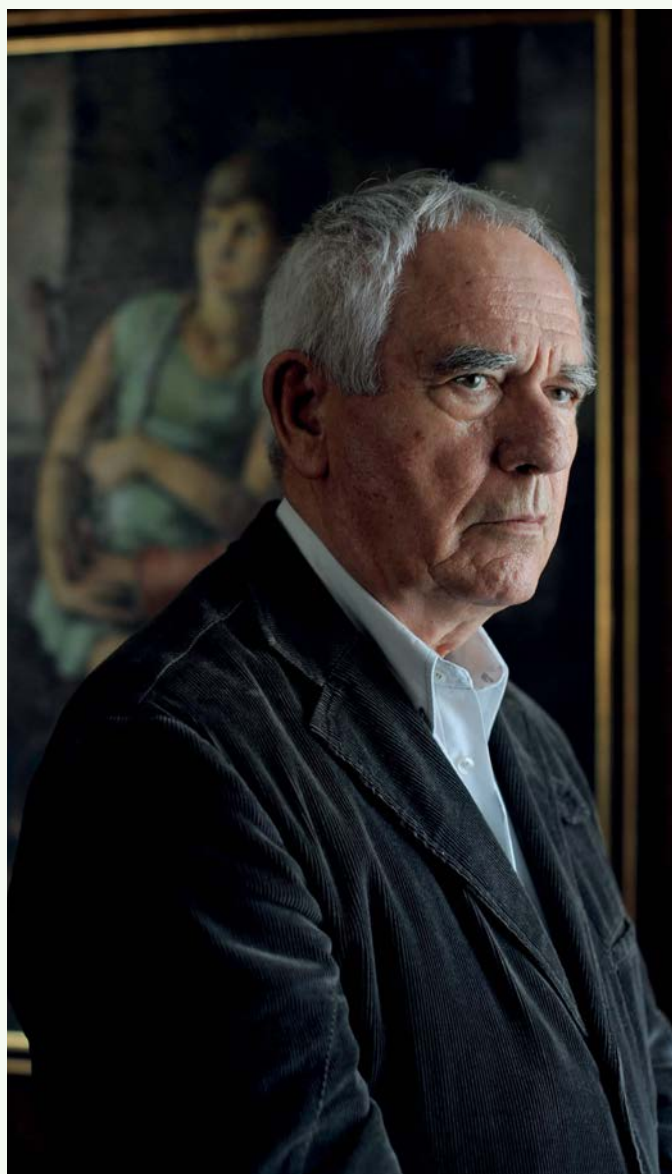
Византијски и други корени

„Српска држава и друштво од 19. века изграђују своје институције првенствено на узорима које пружа модерна Европа, тако да њихов основни профил ни у ком случају не одређује византијска традиција”

Директор Византолошког института САНУ и секретар Одељења историјских наука, академик Љубомир Максимовић, познати византолог, подсећа како су погледи на империје из Србије повремено били идеолошки обојени и у ранијим епохама. Трагови ове појаве могу се наћи у британско-америчком зборнику радова о идентитетима у Источном Средоземљу после 1204. године, којим су представљени резултати међународне конференције одржане на King's College у Лондону. “Једна од мојих тада изречених теза јесте да поглед из Србије на византијски свет у којем Византије више (привремено) нема, подразумева велику дозу идеолошког ‘приступа’”, каже академик Максимовић за „Време”, објашњавајући специфичности погледа из Србије на ромејску империју у том периоду. “То се огледа у чињеници да се у српским владарским житијима понекад спомиње Цариград као византијска а не латинска престоница, док је један латински цар окарактерисан као ‘грчки’. Реч је, разуме се, о реалним догађајима који су, међутим, споменути у одређеном коду, једном од карактеристичних за средњовековни начин изражавања, који трајности неких појава даје предност у односу на тренутно стање ствари. То није бежање од стварности, него начин изражавања који треба разумети. У наредна два века, после обнављања Византије 1261. године, овај феномен је ишчезао”, објашњава Максимовић.

“ВРЕМЕ”: Колико су корени српског идентитета заиста византијски, како се углавном говори?

ЉУБОМИР МАКСИМОВИЋ: Српски средњовековни идентитет има тројакe корене: византијске, аутохтоне и западне, у науци јасно идентификоване, који се на различите начине огледају у појединим сферама живота, али и међусобно преплићу. Византијски корени се најјасније огледају, и најдуже трају, у православљу, као не само верској него и културној историјској појави, дакле једној појави са општом цивилизацијском вредношћу. Зато када посматрамо

питање српског средњовековног идентитета, управо ова страна његових корена највише привлачи пажњу и, понекад и тамо где то не би требало да се дешава, потискује остале његове елементе. Разуме се да се данас оно што можемо назвати византијском баштином огледа у првом реду у православљу, као општем српском верском, културном и националном обележју са дугом историјом. С тим у вези појављују се и неки специфични елементи културе, као на пример тзв. српско-византијски стил у новијој архитектури. Такве појаве су, за

разлику од православља као општег историјског феномена, свесна настојања појединаца или одређених културних кругова да нађу инспирацију у византијском уметничком стваралаштву. Треба, међутим, имати у виду да српска држава и друштво од 19. века изграђују своје институције првенствено на узорима које пружа модерна Европа, тако да њихов основни профил ни у ком случају не одређује некаква византијска традиција. Оваквим развојем бивају одређени и основни културни токови. У данашњем времену глобализације то постаје све јасније.

Чувени дипломатски спис Константина Порфиrogenита, осим што је једно од првих сведочанстава о доласку Срба на Балкан, Јужне Словене уопште не приказује у идиличном светлу. По свему судећи, то није једини такав документ. Какав је био поглед Византије на Србију током историје?

Спис цара Константина Порфиrogenита који спомињете, чувени *Спис о народима*, пружа изузетно драгоцене податке о најстаријој историји Срба. То је спис који је наследнику престола требало да пружи потребну основу за креирање политике према разним народима, међу њима и Србима, на периферији Византије. Но то је далеко од реконструкције целине српско-византијских односа. Ако желимо да говоримо о општим погледима Византинаца на Србију током историје, морамо да имамо у виду да се њихов приступ мења са протоком времена, али и у зависности од врсте извора у којима је презентован. Смеђују се позитивне и негативне оцене, поуздани подаци са мање поузданима. Уопштено говорећи, те представе су углавном одговарале стварним приликама.

Шта можемо да научимо данас из теорије и стварности српско-византијских односа?

У стару максиму да је историја учитељица живота данас мало ко верује или се, бар, историјска искуства недовољно користе у савременом животу. Историјске законитости, међутим, делују, познавали их и признавали ми или не. С тим у вези основни задатак византологије у домену српско-византијских односа јесте да истражи и што верније представи њихову стварну слику. Друго је питање шта ће ко, у контексту сопствених потреба, из свега тога “научити”.

Упркос успесима српске византологије, домаћа јавност је и даље затрпана псеудоисторијским делима и теоријама. Ако изузмено изузетно корисну и занимљиву књигу професора Радића *Срби пре и после Адама*, зашто нема и других покушаја да се раскринкају лажне теорије о пореклу Срба?

Није примарни задатак историјске науке да се непосредно супротставља псеудоисторијским теоријама, како сте их назвали. Објављивање поузданих научних резултата, а не полемика са међусобно инкопатибилних полазишта, треба да

буде основни одговор псеудонауци. Зато мислим да је у овој генерацији и у овој области довољна била, и наравно потребна, Радићева сјајна књига.

Српска византологија, прослављена радовима професора Острогорског, изузетно се успешно развијала последњих деценија. У међувремену, у светским оквирима дошло је до ренесансе византологије. Где је ту своје место нашла београдска школа византологије?

Модерна српска византологија постоји више од сто година и постизала је значајне резултате и пре Георгија Острогорског. Али, у доба брзог успона византологије у свету, захваљујући Острогорском дошло је до великог полета одговарајућих истраживања у Београду, нарочито после Другог светског рата, када је основан Византолошки институт САНУ (1948) као научна база за већину византолошких истраживања у нас. Оснивање Института показало се важним због покретања научних пројеката, посебног часописа (*Зборник радова Византолошког института – ЗРВИ*), који је данас један од 12 водећих византолошких часописа у свету, и многих појединачних посебних издања. Заједно са 40 година старијим Семинаром за византологију Филозофског факултета, Институт је у Југославији представљао, а и данас представља, јединствен центар византолошких истраживања.

Као аутор великог броја радова, ви сте и директор Византолошког института САНУ.

Главни резултати постигнути су, осим у домену српско-византијских односа, што је по себи разумљиво, у проучавању византијског феудализма, милитаризованог управног и друштвеног система ранијег доба, државне управе позног доба, градских структура, политичке теорије, светогорске проблематике, сакралне уметности, породичних односа у владарском дому, појединих великих регија у Византији. Понекад се читава ова делатност назива “београдском византолошком школом”. Посебно је значајно да она данас окупља за наше прилике импозантан број младих истраживача. С обзиром на тесну повезаност српске средњовековне историје са византијском, византолошка истраживања у сфери историје, историје уметности, археологије, историје језика и књижевности обављају се и у другим научним установама које се баве проучавањем српског средњег века, тако да српска византологија и медијевистика чине данас један прилично јединствен и врло препознатљив научни корпус.

Да ли ће Византолошки институт расти у будућности?

Уверен сам у то, поготову на основу изразитог раста научног подмлатка последњих година. То добија посебан значај у светлу чињенице да је нашој земљи поверено организовање следећег, 23. светског конгреса византолога у Београду, у августу 2016. године. ¶

ОСИГУРАЊЕ ЗА МЕДАЉУ!

ЗВАНИЧНО
ОСИГУРАЊЕ
ОЛИМПИЈСКОГ
ТИМА СРБИЈЕ

ДУНАВ
ОСИГУРАЊЕ

за Ваше добро!

Желимо пуно среће нашем
тиму на путу до победа...

...јер знамо како је лепо бити
на победничком постољу.

www.dunav.com

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec